

VEREENIGING

TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.

1870—1871.

Verslag der bijeenkomst van den 10den Maart 1871.

De Voorzitter, de heer STORM VAN 's GRAVESANDE, opent de vergadering en geeft het woord aan den heer VAN TUERENHOUT.

De heer VAN TUERENHOUT zegt :

Mijne Heeren !

Aan de uitnoodiging van het bestuur dezer Vereeniging, om hier eene spreekbeurt te vervullen, wordt door mij gaarne gevolg gegeven, vooreerst, omdat ik het als eene eer beschouw tot U het woord te mogen richten, en tevens, omdat ik er prijs op stel, dat mijne denkbeelden omtrent de te bespreken punten zooveel mogelijk ook in ruimer kring bekend worden.

Meer dan ooit toch moet thans een ieder door de groote staatkundige gebeurtenissen, die in de laatste jaren plaats gegrepen hebben, en die in het staten-systeem van ons werelddeel eene algeheele omwenteling dreigen te bewerkstelligen, waarvan de gevolgen nog niet te voorzien zijn, tot de overtuiging gebracht worden, dat het voor een kleine staat als ons land eene *eerste* vereischte is, op zelfverdediging bedacht te zijn. Traktaten toch — vroeger wel altijd reeds van betrekkelijke waarde — hebben thans alle zedelijke kracht verloren, en de verschillende staatkundige theoriën, in onze 19^e eeuw verkondigd en reeds grooten-

deels in praktijk gebracht, leveren het bewijs, dat onafhankelijkheid en nationaliteit alleen duurzaam kunnen gewaarborgd worden door *eigen* middelen, door *eigen* kracht.

Nieuw is het onderwerp, dat ik heden avond met U wensch te bespreken, niet, want reeds dadelijk na het einde van den Pruisisch-Oostenrijkschen oorlog gingen er — en wel niet alleen uit het leger — stemmen op, die de invoering der algemeene dienstplichtigheid voor ons land wenschelijk — zelfs noodzakelijk achtten. Behalve op de geschriften van den oud-hoogleraar Bosscha en de artikels in den „Levensbode” van den hoogleraar Van Vloten, wil ik hier nog slechts wijzen op al hetgeen in de vergaderingen dezer Vereeniging hieromtrent behandeld is.

Naarmate het toen zwaar geschokte Europa echter meer tot rust kwam, raakte het ook weer op den achtergrond, doch nauwelijks brak er in den loop van den afgelopen zomer een verschrikkelijke oorlog tusschen de twee machtigste militaire staten van Europa uit, of het werd een vraagstuk van den dag; in verscheidene groote dagbladen werden er hoofdartikels aan gewijd, en de wenschelijkheid der invoering van algemeenen dienstplicht voor ons land aangetoond of bestreden.

En geen wonder dan ook, dat men bij het nagaan van den loop dezes krijgs, waarin Frankrijk — tot nu toe met recht zoo trotsch op zijn militairen roem — aanhoudend door de zwaarste slagen ter neer geveld wordt, en die de algeheele superioriteit der heirscharen van het zoo overmoedig aangevallen Duitschland over de schijnbaar zoo prachtige Fransche legers onwederlegbaar bewijst, met bewondering staart op de verkregen verbazingwekkende resultaten, en vorscht naar de oorzaken, die tot zulk eenen uitslag hebben geleid!

Velen zullen nu wel — en niet geheel en al ten onrechte — de vrees koesteren, dat wij ook hier ons wederom laten verblinden door het succes; dat wij alles, wat van Duitschland komt met een soort van afgodischen eerbied bewonderen, en op geheel de Fransche natie met minachting neerzien; zij zullen hunne waarschuwende stemmen verheffen, en ons pogen af te houden van blinde navolgingswoede: dezulken handelen daardoor zeker voorzichtig en goed. Doch evenzeer moeten wij er ons voor wachten, in een ander uiterste te vallen, en is het een heilige plicht,

waarvan het niet vervullen ons later duur te staan kan komen, leeringen te trekken uit hetgeen wij om ons benen zien gebeuren, en datgene, wat ons nuttig, wat ons noodig kan zijn, niet onbeacht en ononderzocht te laten voorbijgaan.

Wanneer wij vorschen naar de oorzaken van de meerderheid der Duitsche wapenen, dan zullen wij die zeker in de eerste plaats in de legerinrichting moeten vinden. De geestdrift van het volk moge nog zoo groot, de wil en geestkracht nog zoo standvastig zijn, — wij zien het in den laatsten tijd in Frankrijk — dit alleen is niet genoeg, om bij de tegenwoordige wijze van oorlogvoeren de overwinning te verzekeren. Ook de wijze van aanvoering is zeker een gewichtige factor, en wij moeten erkennen, dat deze *zeer* in het voordeel der Duitschers is; doch de beste aanvoerder zal met een slecht leger zeker niet anders dan middelmatige resultaten kunnen bereiken, ver beneden de door hen verkregene. Bovendien bestaat er een nauw verband tusschen de legerorganisatie en de wijze van aanvoering. Is de eerste gebrekkig, dan zullen de verschillende aanvoerders zeer waarschijnlijk niet *die* mate van onafhankelijkheid en zelfstandigheid bezitten, die zoozeer noodzakelijk zijn. De bewapening en uitrusting brengen ook ontwijfelbaar veel bij tot het behalen der overwinning; doch mocht men in 1866 den voorspoed der Pruisische legers toeschrijven aan hun beter vuurwapen, eene bewering, waarvan de oppervlakkigheid reeds voorlang is aangetoond, 't is genoegzaam bewezen, dat dit — wat ten minste de infanterie betreft — bij het tegenwoordige Fransche achterstaat, zóó zelfs, dat zoowel vroeger voor Metz als later voor Parijs, de beste schutters met de buit gemaakte Chassepot's der Franschen gewapend werden. Ik herhaal het daarom, de inrichting van het leger is het, die onze aandacht in de eerste plaats verdient.

Zooals bekend is, heeft men in Noord-Duitschland als ook in de Zuid-Duitsche Staten, die nu voortaan met het eerstgenoemde één geheel zullen uitmaken, algemeene dienstplichtigheid op denzelfden grondslag als deze reeds vroeger door Pruisen was aangenomen. Omtrent het wezen en de beteekenis van algemeene dienstplichtigheid bestaan echter veelal nog zeer onjuiste denkbeelden, die voor een gedeelte aanleiding geven, dat velen die instelling met tegenzin, ja zelfs met afschuw beschouwen, en het vooruit-

zicht *alleen*, dat een zoodanige maatregel te eeniger tijd mocht worden ingevoerd, hun als een dreigend spooksel in een duistere toekomst voor den geest staat.

Ik heb mij nu tot taak gesteld, aan te toonen, dat de algemeene dienstplicht werkelijk niet zoo kwaad is als zijn naam, dat hij — ja — zijne bezwaren heeft, en voor velen zijne lasten zal medebrengen, dat hij echter ook zijne goede zijden heeft, en voor het welzijn van volk en Staat noodzakelijk is.

Ik acht het bijna niet noodig er op te wijzen, dat ik hier een meer of minder trouwe navolging van het Pruisische systeem op het oog heb, want algemeene dienstplichtigheid in de gewone beteekenis hebben wij reeds, daar art. 177 van onze grondwet voorschrijft, dat het dragen der wapenen tot handhaving der onafhankelijkheid van den Staat en tot beveiliging van zijn grondgebied een der *eerste* plichten *blijft* van *alle* ingezetenen. Dit hebben wij sedert lang gemeen met de meeste Europeesche staten, en is uit Frankrijk tot ons gekomen, waar het beginsel voor het eerst werd verkondigd en aangenomen ten tijde der revolutieoorlogen in het laatst der vorige eeuw. — De verschillende staten hebben echter aan dit beginsel niet alle op dezelfde wijze uitvoering gegeven, en op de meest zuivere wijze is het toegepast in Pruisen en in Zwitserland. Van het laatstgenoemde stelsel nu, waarvan de Zwitsers zelven het onvolkomene al sedert jaren ingezien hebben, is het onvoldoende en ondoelmatige — ook in 't bijzonder met het oog op ons land — reeds voor lang overtuigend aangetoond en ook bij de mobiliseering in den vorigen zomer, blijkens een artikel in het „Dagblad”, weer gebleken; wij hebben ons dus slechts tot het eerste te bepalen. Om echter een stelsel te kunnen beoordeelen, is het noodig, dat men het kent, en ik zal daarom in de eerste plaats trachten, er eene — voor mijn doel genoegzaam volledige — schets van te geven, mij daarbij richtende naar hetgeen Emile de Laveleye daaromtrent mededeelt in eene reeks van artikels over Duitschland sedert den oorlog van 1866, in de „Revue des deux mondes”. Ik wil mij echter daarbij zoo min mogelijk met technische bijzonderheden en met getallen inlaten, aangezien het niet voor mijn doel noodzakelijk is. Dit doel is, de overtuiging ingang te doen vinden van het wenschelijke en mogelijke der invoering van het Pruisische systeem van legervor-

ming, niet, om een bepaald plan aan de hand te geven, hoe dit in *ons* land en met het oog op *onze* toestanden het best zal kunnen geschieden.

Na de nederlaag der Pruisen bij Jena nam Napoleon I de strengste maatregelen, om de reorganisatie van het Pruisische leger tegen te gaan. Door eene der meest vernederende voorwaarden, die een overwonnen vijand ondergaan kan, werd verboden, om meer dan 42000 man onder de wapens te houden. De overmaat van deze vernedering werd voor Pruisen de aanleidende oorzaak tot zijne herleving als militaire mogendheid. Uitgeput door de schattingen, die de vijand hief; beroofd van de helft van zijn grondgebied; tot een staat van den tweeden rang teruggebracht; een willig werktuig in de handen van den overheerscher van Europa, dankte het zijn heil aan twee uitstekende mannen, die de kracht der moderne grondstellingen kenden. Von Stein, de ééne, vernietigde de onrechtvaardigheden van het feodaalstelsel, maakte den boerenstand vrij, zorgde voor eene gelijkmatige verdeeling der belastingen, vermeerderde de voorrechten der steden, en schonk aan de verschillende besturen zelfstandigheid. Scharnhorst, de andere, reorganiseerde het leger volgens een stelsel, dat hem veroorloofde, de harde beperkingen, waaronder Pruisen gebukt ging, te ontwijken.

De grondslag, waarop deze nieuwe organisatie berustte, was — even als die van alle juiste denkbeelden — zeer eenvoudig, en is verrat in de woorden: den tijd van actieven dienst afkorten, en voortdurend nieuwe recruten door vaste kaders doen oefenen. Op deze wijze vormde men met eene zeer geringe legersterkte en dientengevolge ook kleinere uitgaven talrijke reserven, doordien men de achtereenvolgende lichtingen in het gebruik der wapens bekwam maakte. De grondslag der organisatie was de stelregel, ontleend aan de republieken der oudheid en geheiligd door de Fransche revolutie: „Ieder burger is verplicht tot verdediging des vaderlands.” Reeds weinige jaren later bleek het, waartoe de aldus geoefende natie in staat was. In 1818 — na den terugtocht uit Rusland — vormde zich in Pruisen in weinig tijds een nationaal leger van 120 000 man, dat door den haat der bevolking tegen de Franschen en de hervormingen van Von Stein eenige maanden later tot 300 000 man was aangegroeid. Eerst geslagen, waren deze troepen echter

reeds spoedig gehard, en hielden op het eind van den zomer stand tegen de Franschen te Gross-Beeren en te Leipzig. Na het einde van den strijd werd het systeem van Scharnhorst — nu van alle vroegere beperkingen bevrijd — definitief bij de wet geregeld. Volgens deze wet is ieder weerbaar mannelijk onderdaan, zonder uitzondering, dienstplichtig; noch plaatsvervanging noch afkoop zijn veroorloofd. Het is eene persoonlijke verplichting, die ieder voor zich moet vervullen; alleen voor de seminariën en de normaalscholen bestaat er uitzondering: de leerlingen dezer inrichtingen verbinden zich tot het waarnemen der betrekkingen, waartoe zij worden opgeleid, en die der laatstgenoemde scholen komen slechts eenige weken in de gelederen, om in de behandeling der wapens geoefend te worden. De duur van den dienstdag is op verschillende tijdstippen veranderd, doch volgens de wet van 9 November 1867, welke op dezelfde grondslagen den militairen dienstplicht voor den Noord-Duitschen bond regelt, wordt het leger verdeeld in: het staande leger en de landweer; — de marine in: de vloot en de zeeweer, en is de dienstdag bij het staande leger en de vloot 7 jaren, waarvan de eerste 3 onder de wapens, de laatste 4 in reserve, — bij de land- en zeeweer 5 jaren, terwijl er nog een landstorm bestaat, samengesteld uit alle dienstplichtigen van volle 17 tot volle 42 jaren. Deze laatste komt echter slechts bijeen op bevel van den bondsveldheer, wanneer — bij een vijandelijken inval — deelen van het bondsgebied door den vijand worden bedreigd of bezet.

Een van de bepalingen der wet, die wel bijzonder de aandacht verdient, ten eenen omdat zij van den beginne af eene belangrijke plaats heeft ingenomen in de Pruisische organisatie, en ten anderen omdat men ze noodzakelijk zou moeten overnemen in ieder land, waar men de algemeene dienstplichtigheid wil invoeren, is de instelling der *Einjährig-Freiwilliger*, d. i. vrijwilligers voor den tijd van één jaar. Ieder jongmensch namelijk, die óf tot op eene zekere hoogte een gymnasium of eene Realschule (onze hogere burgerschool) met goed succes bezocht heeft, óf voldoet aan een examen, dat jaarlijks tweemaal wordt afgenomen, en waarvan de commissie voor de één helft uit militaire, voor de andere helft uit burgerleden bestaat, behoeft, wanneer hij zelf voor zijn onderhoud en voor zijne uitrusting zorg draagt, slechts één jaar onder de wapens te blijven. Hij ontvangt dan geene soldij, doch

kan tusschen 17 en 23, op verzoek zelfs tot 25 jaren, het jaar kiezen, dat hem het beste schikt, even als ook het wapen en regiment *waarbij* en het garnizoen *waar* hij zijn diensttijd wil volbrengen; — studenten kunnen zelfs tengevolge hiervan tegelijk *Einjährige* zijn en ingeschrevenen aan de hoogeschool. Eens onder de wapens, is de *Einjährige* strikt gehouden aan het bijwonen van alle exercitiën, manoeuvres en parades, doch hij woont en zorgt voor zijn onderhoud waar hij wil en in overeenstemming met zijne middelen. Hij draagt dezelfde uniform als de gewone soldaat, alleen met eene kleine onderscheiding, doch het laken is fijner en de snit beter; gewoonlijk is hij des namiddags vrij, en belet niets hem dan, om zijne studiën te onderhouden, of zich in gezelschappen te bewegen, waartoe hij met zijne officieren wordt uitgenoodigd. Op deze wijze gaan die 12 maanden ras voorbij, zonder dat hij de kazerne bezocht heeft; hij leeft meer als een student aan de hoogeschool, echter onder het heilzame juk der discipline. Laveleye zegt daaromtrent: „de verplichte regelmatigheid der gewoonten, de wet van onbepaalde gehoorzaamheid, de heilzame inspanning van exercitiën en manoeuvres vormen het karakter en harden de spieren van een jong mensch van 20 jaren. Dit is eene uitstekende school, die het wezen mannelijker maakt en meer dan één gebrek verbetert”.

Uit deze *Einjährigen* nu worden de subalterne officieren voor de landweer getrokken. Zij, die daartoe in aanmerking wenschen te komen, volgen een bepaalden cursus en leggen op het eind van 't jaar een examen af — schriftelijk, mondeling en practisch. Het rapport der examen-commissie wordt overgelegd aan het korps officieren van het regiment, hetwelk oordeelt over de geschiktheid, het gedrag en de mate van kennis der aspiranten. Worden zij aangenomen, dan komen zij als officier in de reserve en vallen later in bij het landweer-regiment, waartoe zij behooren. In oorlogstijd staat voor de officieren der landweer de gelegenheid open, om bij het staande leger over te gaan.

Nadat zij een jaar onder de wapens geweest zijn, zijn de *Einjährigen* echter niet definitief van verdere dienstplichtigheid ontheven. Wanneer het leger mobiel gemaakt wordt, moeten zij weer opkomen en staan dan *in alle opzichten* gelijk met den gewonen soldaat.

Deze instelling nu geeft den Staat groote voordeelen. Zij ver-

schaft hem geheel kosteloos een zeker aantal onderrichte soldaten, die eene kweekschool vormen voor officieren bij de landweer. Zij verzoent den welgestelden stand, die zijne zonen niet dan zeer noode 3 jaren lang in de kazerne verblijf zoude zien houden, met de algemeene dienstplichtigheid. Eindelijk geeft zij aan dezen het middel, om — na verloop van één jaar — hunne studiën weder op te nemen; een jaar, gedurende hetwelk zij nagenoeg alle namiddagen ter hunner beschikking hebben, en dat hun bovendien een meer mannelijk karakter tegelijk met gewoonte aan orde geschonken heeft. Dit is zeker een der bijzonderheden van het Pruisisch systeem, die het meest heeft bijgedragen tot het vestigen van zijn succes ook in tijd van vrede.

Een andere hoofddreden, waarom men in Pruisen dit stelsel — onder den harden dwang van den nood ontstaan — ook later kon blijven behouden, was, dat door het aanhoudend toenemen der bevolking — terwijl het jaarlijksch contingent hetzelfde bleef — de druk steeds verminderde. Ik wil U niet met getallen vermoeien, doch alleen de aandacht hier bijzonder vestigen op het feit, dat algemeene dienstplichtigheid nog in het geheel niet vordert, dat ook iedereen diene, ja dat zelfs iedereen in den wapenhandel geoeftend worde. Om dit te zien, hebben wij slechts het Pruisische systeem in zijne verdere bijzonderheden na te gaan, en komen dan tevens tot een ander groot voordeel er van, namelijk het localiseeren der militie, van welke instelling het belang — ook voor — namelijk met het oog op de snelle concentratie van het leger — hier in vroegere vergaderingen reeds uitvoerig is besproken.

De meergenoemde wet schrijft voor, dat de bondsveldheer — in 't vervolg dus de Keizer — ieder jaar volgens de wet bepaalt het aantal bij het leger en bij de marine in te lijven recruten (1). Het totale aantal wordt vervolgens door den bondsraad in evenredigheid der bevolking over de verschillende bondsstaten verdeeld. Vóór 1866 bestond Pruisen uit 8 provinciën, die ieder een op zich zelf staand legerkorps leverden en aanvulden, bestaande uit infanterie, cavalerie, artillerie, benevens genie-troepen en trein. Door de annexatiën van dit jaar en de vorming van den Noord-Duitschen

(1) Eerst 40 000, daarna 63 000 man voor Pruisen, voor den Noord-Duitschen Bond gemiddeld 100 000 man.

Bond is dit aantal nog met 4 vermeerderd, en zijn de bijgekomen landen in overeenstemming daarmee ingedeeld. Alleen het 13^e korps — het garde-korps — ontvangt zijne manschappen uit het geheele land. Ieder nu dezer landen en gewesten, die een legerkorps vormen, is verdeeld in 4 deelen — *Bezirke* — die overeenstemmen met de 4 brigades infanterie, waaruit het is samengesteld. Ieder *Brigade-Bezirk* bestaat weer uit verschillende *Bataillons-Bezirke*, die in *Kreise* verdeeld zijn. Aan *elke* stad, aan *elk* dorp zijn op deze wijze in het militaire stelsel hunne plaatsen aangewezen; in *elke* gemeente vindt men langs den publieken weg aangegeven den naam der plaats benevens het landweer-bataljon en den *Kreis*, waartoe zij behoort. De jonge lieden uit een zelfde gemeente dienen dus steeds naast elkaar, en verwijderen zich buiten noodzakelijkheid nimmer ver van hunne woonplaats, want — behalve in oorlogstijd — verlaten de regimenten hunne provinciën niet. Dit is geheel en al het systeem van plaatselijke militie.

Aan het hoofd dezer verschillende deelen bevinden zich recruterings-commissies of militie-raden, voor de ééne helft uit burgerleden, voor de andere uit militaire leden samengesteld. Van de beslissing der ééne commissie kan men in beroep komen bij de naast hoogere. Het aantal recruten voor de verschillende wapens nu wordt door den bondsraad vastgesteld, dit getal over de legerkorpsen verdeeld, en ieder der *Kreise* moet hiervan een gedeelte leveren in overeenstemming met de sterkte der bevolking. Door middel der bevolkingsregisters wordt door den militieraad in iederen *Kreis* de lijst opgemaakt dergenen, die dienstplichtig zijn; deze laant die jongelieden voor zich verschijnen, onderzoekt ze nauwkeurig — zoowel wat het fysiek als het intellectueele aangaat — beslist omtrent vrijstellingen, scheidt de geheel ongeschikten af, en verwijst diegenen, die hun slechts tijdelijk ongeschikt voorkomen, naar het volgend jaar, wanneer zij dan aan het hoofd der lijst geplaatst worden. Die, welke *nu* nog over zijn, *loten*, om te bepalen, in welke volgorde zij moeten opkomen. De commissie aan het hoofd der *Bezirke* bepaalt, bij welk wapen de recruten worden in dienst gesteld, en stelt vast het *Abschlussnummer* d. i. het nummer boven hetwelk men niet meer behoeft op te komen. Zij echter, welke een nummer hebben, hooger dan dit, zijn daarom nog niet definitief vrij, maar blijven disponibel, en kunnen

zoo noodig opgeroepen worden gedurende de 7 jaren van actieven diensttijd. Wanneer een *Bezirk* het gevorderde contingent niet kan stellen, dan moet dit aangevuld worden door de andere deelen der provincie.

Zooals reeds gezegd is, wordt dus niet ieder Pruisisch burger soldaat; het aantal voor de dienst geschikte jongelieden is steeds grooter dan het gevorderde getal recruten; het lot beslist, wie voorloopig vrijgesteld wordt. Alleen is het onmogelijk, zich aan zijne verplichting te onttrekken óf door afkoop, óf door plaatsvervanging, óf door nommervervisseling, en zijn zij, die slechts één jaar wenschen te dienen, als vrijwilligers van de loting uitgesloten.

Men is in Pruisen zeer keurig in de keus der recruten en zeer vrijgevig met vrijstellingen voor den tijd van één jaar; de minste ongesteldheid geeft hiertoe aanleiding, en met verreweg het grootste gedeelte der twintigjarigen is dit het geval. Dikwijls moeten de dienstplichtigen zich 3 soms 5 achtereenvolgende jaren presentereen, alvorens omtrent hen definitief wordt beslist. Ook vrijstellingen ten gevolge van maatschappelijke positie vinden plaats, zooals b. v. broodwinners van behoeftige huisgezinnen. Alle vrijgestelden echter, die niet voor goed voor den militair dienst ongeschikt verklaard zijn, komen óf in de *Ersatz-Reserve* óf in de *Armee-Reserve*, die beiden slechts in geval van hooge noodzakelijkheid worden opgeroepen, om tot aanvulling der verliezen te dienen. De eerste kan tot versterking van het veldleger gebruikt worden, doch slechts dan, wanneer de *Ersatz*, bestaande uit de nog niet geoefende dienstplichtigen, de vrijwilligers, de *Einjährigen*, die bij mobiliseering allen onmiddellijk worden opgeroepen, en de jongste lichting der landweer, die — zoo noodig — in dit geval wordt ingedeeld bij de depots (1), uitgeput is. Van de laatste worden de bruikbaren slechts opgeroepen, wanneer zij mochten noodig zijn voor het verrichten van garnizoens-diensten, bewaken van magazijnen enz.

(1) Bij mobiliseering formeert ieder inf. reg. 1 *Ersatz*-bat.; ieder jag. bat. 1 *Ersatz*-komp.; ieder cav. reg. 1 *Ersatz*-escadron; ieder pion. bat. 1 *Ersatz*-komp.; ieder art. afdeeling 1 *Ersatz*-batt., (eene art. afdeeling bestaat uit 4 batt. à 6 stukken); ieder trein-bat. 1 *Ersatz*-afdeeling. Deze staan onder het kommando van oude officieren, meer geschikt tot het opleiden van recruten, dan tot den dienst te velde.

Op dezelfde wijze is ook de indeeling bij de marine geregeld. De bemanning der vloot bestaat uit zeelieden van beroep, uit machinisten en scheepshandwerkslieden, allen vrijwilligers of ingelijfden, en uit vrijwilligers en ingelijfden bij de marine-troepen (zee-infanterie en zee-artillerie). Ook hierbij heeft men *Einjährige*, die tot dek-officier, onderofficier en officier kunnen bevorderd worden.

Achter het staande leger nu vindt men de *landweer*, achter de marine de *zeeweer*.

Zij zijn bestemd tot ondersteuning van het staande leger en van de vloot. — Dit moet in dier voege begrepen worden, dat zij in oorlogstijd tot bezetting en verdediging van het eigen land en van de vestingen gebruikt worden; alléén in geval van noodzakelijkheid („wenn es die Kriegsereignisse fordern” zegt de wet) kan ook een gedeelte der landweer tot versterking van het veldleger buiten de grenzen gezonden worden.

De landweer-infanterie wordt in afzonderlijk geformeerde landweer-troepenkorpsen ter verdediging van het vaderland als reserve voor het staande leger gebruikt.

De manschappen der landweer-cavalerie vormen — in geval van oorlog — naarmate van de behoefte afzonderlijke troepenkorpsen.

De landweer-manschappen der overige wapens worden — bij opkomend oorlogsgevaar — naarmate van de behoefte, bij het staande leger, en de zeeweer-manschappen bij de vloot ingedeeld.

Ieder, die zijn dienstdtijd bij het staande leger of bij de vloot heeft volbracht, gaat over bij de landweer en bij de zeeweer.

De manschappen van de landweer en van de zeeweer hebben, voor zoover zij niet onder de wapenen worden opgeroepen, verlof.

De manschappen der landweer-infanterie kunnen gedurende hun dienstdtijd tweemaal voor 8 à 14 dagen voor te houden oefeningen in afzonderlijke kompagniën of bataljons worden opgeroepen.

De landweer-manschappen der jagers en scherpschutters, der artillerie, der pioniers en van den trein kunnen voor denzelfden tijd als de infanterie tot oefening bij de linietroepen worden ingedeeld.

De landweer-cavalerie wordt in vreedstijd niet tot oefening opgeroepen.

De oproeping onder de wapenen van de reserve, de landweer en de zeeweer heeft plaats op bevel van den bondsveldheer.

Deze landweer bestaat dus uitsluitend uit geoefende troepen, mannen in de kracht van hun leven, van 28 tot 33 jaren, is steeds georganiseerd, kan onmiddellijk in het veld gevoerd worden en zal dan reeds spoedig geen mindere militaire waarde hebben dan de troepen van het staande leger. Zoowel in den oorlog van 1866 als in den laatsten zijn hiervoor de bewijzen voorhanden.

Na deze, mijns inziens, voor het doel voldoende schets van het Pruisische systeem, wil ik overgaan tot het betoog, dat de invoering van dit stelsel van legervorming in ons land mogelijk is, en dat zij zal zijn:

- én in het belang van den staat;
- én in het belang van den burger;
- én in het belang van het leger.

Wij dienen dan echter in de eerste plaats de vraag te beantwoorden: zijn wij werkelijk gezind, om alle krachten in te spannen ter bewaring onzer onafhankelijkheid en ter verdediging van onzen vaderlandschen bodem?

Ik ben er zeker van, dat wij hierop *allen* één krachtig „ja!” zullen doen hooren, want ons land is ons dierbaar, en wij zijn gelukkig nog niet zoo verbasterd van den aard onzer voorouders, dat wij zouden wanhopen *dáár*, waar *zij* tot tweemalen toe in een zoo schoonen kampstrijd aan de wereld getoond hebben, dat een klein volk, wanneer het maar met volharding, vaderlandsliefde en vertrouwen bezield is, zich ook zelfs tegenover een machtig vorst kan staande houden, en zijn goed recht handhaven. Mogen er ook al enkele stemmen opgaan, die onze verdediging eene onmogelijkheid noemen, en daarom op inkrimping, zelfs op gcheele wegneming van oorlogslasten aandringen; voorzeker zij behooren tot de minderheid, en zouden — indien men hunne vorderingen inwilligde — waarschijnlijk later — doch dan te laat — de eersten zijn, die het verkeerde en dwaze van hunne eischen — ook uit een economisch oogpunt — erkenden. Want werkelijk wij leven in een rijk, in een gelukkig en in een vrij land, en mochten ook al geen edeler drijfveeren bestaan, *dan* nog zou ons eigenbelang er ons toe moeten aanzetten, alle

middelen in het werk te stellen, om in *dien* toestand, naar welken zoovele anderen verlangend en misschien nog voor langen tijd te vergeefs uitzien, te blijven.

Doch is het nu onze vaste wil, onze onafhankelijkheid te handhaven, dan moeten wij ook zorgen, dat wij daartoe in staat zijn, en dus vóór alles eene voldoende krijgsmacht hebben.

In het voorloopig verslag omtrent het onderzoek in de sectiën van de laatste begrooting van oorlog vindt men woordelijk vermeld dat, waren wij dezen zomer in een oorlog gewikkeld, de feitelijke toestand deze zoude zijn geweest: „dat wij met een half geoefend, gebrekkig uitgerust en gewapend, onvoldoende geëncadreerd leger, niet eenmaal van de noodige patronen voorzien, tegen den vijand hadden moeten optrekken.” Wel komt de toenmalige Minister in zijne memorie van beantwoording tegen deze bewering ten krachtigste op, doch ook hij erkent, dat er veranderingen noodig zijn, en dat het gehalte der militie dient te worden verbeterd. Hij had het voornemen om, indien hij aan het bewind gebleven was, eene wijziging der militiewet voor te stellen, waarbij het jaarlijksch contingent werd verhoogd, aangezien de ondervinding, *nu* bij de plaats gehad hebbende gebeurtenissen opgedaan, overtuigend heeft doen blijken, dat de getalsterkte onzer levende strijdkrachten, die vóór die gebeurtenissen wellicht voldoende waren, *thans* te gering zijn, om het vaderland te kunnen verdedigen. Om het gehalte van het leger te verbeteren, zou men de plaatsvervanging en nommerverwisseling moeten afschaffen, terwijl deze maatregel zou moeten gepaard gaan met de invoering van vrijwilligers voor één jaar en het jaarlijks onder de wapenen doen opkomen van de militie tot hare oefening (M. v. b.) Tegen het denkbeeld van algemeene dienstplichtigheid, zooals eenige leden dit op het voetspoor van Pruisen verlangden, verklaarde de Minister zich, omdat de Grondwet dit verbiedt, en omdat de uitgaven daardoor ten minste een millioen gulden 's jaars zouden vermeerderen, de tevens noodzakelijke uitbreiding van het kader nog buiten rekening latende (id.)

Met deze zienswijze kan ik niet instemmen.

De Grondwet verbiedt de algemeene dienstplichtigheid, dit is een argument, dat velen er tegen aanvoeren, en dat reeds herhaaldelijk aanleiding heeft gegeven tot breedvoerige discussiën. Zonder mij nu hier in deze kwestie te willen verdiepen, meen

ik toch te moeten opmerken, dat, mocht ook al de Grondwet met haar art. 177 geene algemeene dienstplichtigheid in die beteekenis, welke wij daaraan op dit oogenblik hechten, eischen, deze toch zeker daarmede overeen te brengen is, daar dit artikel voor alle ingezetenen, zonder uitzondering, geldt. Ook art. 181 wordt dikwerf aangehaald als bewijs, dat de Grondwet de algemeene dienstplichtigheid niet toestaat. Dit artikel nu luidt als volgt: „Bij gebrek aan genoegzame vrijwilligers wordt de militie voltallig gemaakt door *loting* uit de ingezetenen,” enz. Het denkbeeld van *loting* nu, wij hebben het gezien, wordt door het Pruisische systeem in het geheel niet uitgesloten, want door de wet wordt het jaarlijksch contingent bepaald, en van de voor de dienst geschikt geachten wordt door *loting* het gedeelte, boven het vereischte getal gaande, vrijgesteld van den actieven dienst. Ook vrijwilligers kent de Pruisische organisatie, zooals wij later zien zullen, die reeds met hun 18 jaar kunnen in dienst treden, wanneer zij geschikt bevonden worden. Uit beide artikels is ook in 't geheel niet af te leiden, dat het niet geoorloofd is, degenen die vrij loten nog onder de verplichting te houden, om zich in tijden van gevaar beschikbaar te stellen; integendeel: „Het dragen der wapenen tot handhaving der onafhankelijkheid van den Staat en tot beveiliging van zijn grondgebied *blijft* een der eerste plichten van *alle* ingezetenen.” Wel is waar heeft in de laatste jaren in Noord-Duitschland geen vrijstelling door *loting* meer plaats, wordende het aantal vrijstellingen ten gevolge van bijzondere omstandigheden, waarvoor natuurlijk altijd wel meer verzoeken zijn, dan zelfs met de daar heerschende vrijgevigheid kunnen toegestaan worden, zóó geregeld, dat er niet meer dan het vereischte getal overschiet. Hoewel mij nu deze wijze van vrijstelling veel billijker voorkomt, dan dat men het aan het blinde toeval overlaat wie dienen moet en wie niet, behoeft men ze toch niet na te volgen, daar het volstrekt geen noodzakelijk onderdeel van het geheele stelsel is.

Mijns inziens ligt in de beide genoemde artikels niet ééne aanleiding tot grondwetsherziening bij invoering der algemeene dienstplichtigheid, evenmin als in art. 178, dat zegt: „De Koning zorgt, dat er ten allen tijde eene toereikende zee- en landmacht onderhouden worde, aangeworven uit vrijwilligers, hetzij inboor-

lingen of vreemdelingen, om te dienen *in of buiten Europa*, naar de omstandigheden." Wanneer de omstandigheden eischen, dat hier te lande het leger uit de kern der bevolking besta, dan is daarvan het natuurlijk gevolg, dat de in dit art. bedoelde zee- en landmacht in onze bezittingen dient. — Art. 182 eindelijk bepaalt, dat de bij de militie te lande ingelijfden, in vreedstijd, na een vijfjarigen dienst ontslagen worden. Ook het aantal jaren van dienst doet niets af tot het systeem, en *kan* men met de tegenwoordige militiewet aldus een voldoende geoeffend leger van de vereischte sterkte vormen, dan zal dit met algemeenen dienstplicht zeker niet *minder* goed mogelijk wezen.

Alleen het in het leven roepen der landweer kan hier aanleiding geven tot moeielijkheid; mocht deze ook al schutterij kunnen *heeten*, indien het in werkelijkheid maar landweer *ware*, dan toch zou art. 188 der Grondwet niet veroorloven, haar zóó te organiseeren, als noodzakelijk is. Art. 188 zegt: „In de *gemeenten* worden schutterijen opgericht. Zij dienen in tijden van gevaar en oorlog tot verdediging des vaderlands, en ten allen tijde tot behoud der inwendige rust;” en eene *gemeentelijke* landweer kan onmogelijk voldoen aan de noodzakelijke eischen eener behoorlijke organisatie, en aan de instelling der landweer *die* kracht schenken, welke men van haar moet kunnen vorderen. Ook haar werkkring zoude, wat het behoud der inwendige rust aangaat, met dien van het leger, waarvan zij een rustend onderdeel uitmaakt, niet mogen verschillen.

Welk bezwaar echter bestaat er tegen eene wijziging in de Grondwet, wanneer de omstandigheden deze zoo gebiedend eischen, als hier het geval is? Het eenige bezwaar, dat ik voor mij als gegrond kan erkennen, is de tijd, die tot zoodanige wijziging zou vereischt worden, en, uit hetgeen door mij hierboven is aangevoerd, blijkt, dat de algemeene dienstplichtigheid bij het leger reeds dadelijk is in te voeren door eene verandering der militiewet. Hierdoor zou in het vooreerst noodzakelijkste zijn voorzien, terwijl men daarna tot eene grondwetsherziening en tot organisatie der landweer kan overgaan.

Onze voorgaande minister van oorlog wilde geene algemeene dienstplichtigheid, doch wel afschaffing van plaatsvervanging en nommerverwisseling, en dit zijn denkbeeld wordt door velen ge-

deeld, doch laat ons nagaan: waarin bestaat nu eigenlijk het onderscheid tusschen dit stelsel en het Pruisische? In niets anders als in de landweer, want wij hebben toch gezien, dat de sterkte van het jaarlijksch contingent en dus die van het leger even zoo kan bepaald worden, als bij het bestaande militiestelsel. En dit nu acht ik een zoo gewichtig onderdeel van het systeem, dat ik het zelfs bij voorkeur met den naam van *landweerstelsel* zou willen bestempelen. In deze landweer toch vindt het leger eene geheel geoeffende en behoorlijk georganiseerde reserve, die — het is reeds door mij gezegd — spoedig in geenen deele bij dat leger zal achterstaan, die dan ook in vreedstijd slechts een enkel maal behoeft onder de wapens te komen, omdat zij geheel is samengesteld uit geoeffende soldaten, aangevoerd door officieren, die allen eene goede opleiding genoten hebben, en eerst door een streng examen en de beslissing van de officieren uit het leger tot deze betrekking worden toegelaten. Deze reserve bezet de vestingen en forten, zoodat het geheele veldleger vrij is in zijne bewegingen, en er op rekenen kan, dat het — mocht het teruggevoerd worden — steeds er door zal worden opgenomen, en zijn terugtocht zal gedekt zijn.

De landweer kan, ingeval van noodzakelijkheid, het staande leger versterken, en wordt dan in de vestingen vervangen door oudere soldaten, want juist de inrichting er van maakt, dat Pruisen als het ware onuitputtelijk is in *geoeffende* soldaten. Moge men in Frankrijk ook al alle weerbare mannen tot 35 tot 40 jaren toe oproepen, men zal daardoor wel een menigte *mensen* op de been brengen, doch van deze heeft verreweg het grootste gedeelte nooit gediend. Worden echter in Pruisen, zooals dit *nu* het geval geweest is, de lichtingen opgeroepen, die haar diensttijd reeds hebben volbracht, dan vindt men steeds in ieder opgekomeene een man, die slechts behoeft in het gelid te staan, om dadelijk weer geheel en al soldaat te zijn. In den laatsten oorlog werd tot zelfs de lichting van 54 opgeroepen, die als bezettingstroepen diende, en de hierdoor afgelosten trokken allen weder naar Frankrijk.

Aan de Times werd dan ook nog onlangs door een harer correspondenten gemeld: „De Duitschers ontvangen versterkingen bij tienduizenden van manschappen met ontzettende hoeveelheden

ammunitie; hunne legers zijn van alles overvloedig voorzien, en de soldaten zijn, nu Kerstmis eenmaal voorbij is, weer even lustig en gewillig als voorheen. De Duitsche armee lijdt noch door gebrek aan kracht noch door kommer; zij kan gaan, waar zij wil, en hare organisatie is in het minst niet verslapt."

Stel hiertegenover onze schutterijen, die grootendeels niet bij het staande leger gediend hebben, aangevoerd door mannen, die, hoe groot hun ijver en goede wil ook zijn mogen, toch slechts bij uitzondering de militaire oefenschool doorloopen hebben. Hoe men ook de exercitiën van zulk een korps moge regelen en uitbreiden, hoezeer ook de aanvoerders alle krachten mogen inspannen, het is eene *onmogelijkheid*, er immer soldaten van te maken. Al hebben ook vroeger onze schutterijen den lande gewichtige diensten bewezen, de tijden zijn niet meer dezelfde; mochten wij eens aangevallen worden, dan zal er geen tijd tot voorbereiding meer overschieten, en dat wel in onze dagen, waar, ten gevolge van de veranderde wijze van oorlogvoeren, ieder soldaat niet alleen met zijne wapenen moet kunnen omgaan, maar ook zelfstandig weten te handelen — eene zelfstandigheid, die nimmer zonder goede, aanhoudende oefening te verkrijgen is.

Ten gevolge van zijne geringe sterkte moet ons leger tot nu toe nog steeds door een gedeelte der schutterij aangevuld worden, en dit gedeelte zal dus reeds spoedig tegenover den vijand kunnen staan. Een ander deel dient tot bezetting der vestingen en forten, doch ook hier zullen onze schutters persoonlijk in 't gevecht kunnen optreden. Wil men nu niet teleurgesteld worden in den steun, dien men voor het staande leger verwacht; wil men niet van onze burgers maken *dat*, wat de Duitscher zoo eigenaardig noemt *Kanonenfutter*, doordien men ze ongeoeffend en slecht georganiseerd in het gevecht brengt, dan dient onze schutterij zoodra mogelijk afgeschaft en door landweer vervangen te worden; want geen nieuwe wet is in staat om, zoolang art. 188 der Grondwet niet gewijzigd wordt, immer van haar te maken, wat men er — zoowel voor het welzijn van het land, als voor eigen welzijn — van moet kunnen eischen.

Een tweede bezwaar, door den Minister geopperd tegen den algemeenen dienstplicht, en dat door zeer velen gedeeld wordt, is: de groote uitgaven, die dit stelsel zou eischen.

Ik weet, dat ik hier een teer punt aanroer; de geldkwestie is voor ons Nederlanders altijd eene hoofdkwestie. Steeds is het streven geweest, de budgets van oorlog en marine zooveel mogelijk te beknibben, en wel zeer bepaaldelijk is het zoogenaamde bezuinigings-systeem oorzaak, dat veel verbeteringen in ons verdedigingsstelsel zijn moeten achterwege blijven. Dat de Volksvertegenwoordiging zich overtuigt, dat de toegestane gelden behoorlijk besteed worden, dit is niet meer dan natuurlijk, en voor haar, die voor de belangen der bevolking moet waken, een duren plicht. Dat echter het welvarende, het rijke Nederland, dat om zijne menigvuldige voorrechten door zoo velen benijd wordt, dat weleer onder de staten van ons werelddeel eene eerste plaats innam, niet in staat zoude zijn, een leger op de been te brengen en te houden, zooals dit voor zijne verdediging noodig is, dit *kan* ik niet nannemen. Ook is het geen *ware* spaarzaamheid, die zoo doet spreken. Cochut zegt in zijn uitstekend artikel in de Revue des deux mondes van 1867, Problème de l'armée dans les temps modernes: „Een leger is het duurste, wanneer het onvoldoende is voor de verdediging;” en verkondigt in dit gezegde eene groote waarheid. Zorgt, dat het noodige geld goed en doelmatig besteed worde, doch *daar* waar het noodig blijkt te zijn, weest daar niet karig, en denkt er in de eerste plaats aan, dat het leger, wil het tot iets nut zijn, moet kunnen voldoen aan zijne bestemming.

Zooals gezegd is, zijn wij hier gekomen tot een hoofdkwestie, en ik ga tot de behandeling er van met des te meer genoegen over, omdat het mij niet moeielijk voorkomt, U tot de overtuiging te brengen, dat het Pruisische stelsel in stede van *meer* geld te eischen integendeel goedkooper is dan ons militiestelsel, wel te verstaan, voor een leger van *gelijke* sterkte. Indien toch *nu* weer blijkt, dat de getalsterkte van het onze te gering is, en — zooals de vorige Minister voornemens was — de militie moet uitgebreid worden, dan zullen de uitgaven natuurlijk in verhouding stijgen, tenzij men het *meer* benoodigde zou willen vinden door inkorting van den oefeningstijd; iets wat — naar mijne bescheiden meening — de sterkste afkeuring zou verdienen. Immers ieder miliciën zal in beide stelsels evenveel kosten, doch het verschil is gelcgen ten eerste in degenen, die bij ons de plaats der *Ein-*

jährigen zouden innemen, en in welke men een zeker aantal goede soldaten zal vinden, die aan het land hoegenaamd niets kosten.

Ten anderen zou men onze dure vrijwilligers kunnen afschaffen, die zelfs voor hooge handgelden slechts in onvoldoenden getale te verkrijgen zijn, gewoonlijk niet tot de beste, maar integendeel veelal tot de slechtste soldaten behooren, hun geheele leven in de kazerne slijten en daardoor totaal ongeschikt worden voor hunne betrekking; of mocht ook al geheele afschaffing met het oog op speciale diensten niet doenlijk zijn, dan zou men ze ten minste tot het kleinst mogelijke getal kunnen beperken. Niets toch werkt nadeeliger op den man, dan het leven in de kazerne langer dan noodzakelijk is, om van hem een goed soldaat te maken. Deze menschen nu, gewoonlijk voor het grootste gedeelte onbruikbaar en zonder noodzakelijkheid aan den maatschappelijken arbeid onttrokken, moeten ten laatste met een pensioen worden weggezonden, en komen dan nog veeltijds ten laste van hunne gemeente, daar hun jaarlijksch inkomen hun geen bestaan verschaft, en zij ongeschikt geworden zijn tot productieven arbeid.

Welk een voordeel nu zou het zijn én voor den Staat én voor het leger, wanneer men buiten die vrijwilligers kon blijven. Dit is in Pruisen het geval; men vindt dáár ook vrijwilligers, doch deze kunnen zich slechts voor 3 jaren — den tijd, gedurende welken zij anders tot actieven dienst *verplicht* zijn — verbinden, en dienen meestal op *avancement*. Is hunne verbinding om, dan kan zij telkens voor niet langer dan één jaar verlengd worden, en dit *alleen* nog in het geval, dat de man geschiktheid blijkt te bezitten tot het bekleeden van een graad. Van handgelden is hierbij geen sprake, en toch is in de behoefte aan kader steeds ruimschoots voorzien. Ditzelfde nu zou bij ons ook *zeer* goed kunnen toegepast worden, mits men, even als in Pruisen, aan den rang van onderofficier zoodanige voorrechten verbond, dat hij daardoor het doel van het streven van geschikte menschen werd. In Pruisen toch heeft ieder onderofficier, die 12 jaren dienst telt, aanspraak op eene betrekking, die hem voor zijn verder leven in staat stelt, in zijn onderhoud en in dat zijner famielje te voorzien. Hiermede zijn beiden gebaat, én het leger, dat nu steeds een goed bruikbaar kader heeft, én de Staat, die daardoor een aantal vertrouwde en stipte dienaars krijgt,

mannen, die, gewoon aan discipline en nauwgezette plichtsbetrachting, ver boven vele anderen te verkiezen zijn. Wij allen weten toch, hoe *gaarne* ook particuliere personen voor vele betrekkingen gepasporteerde onderofficieren hebben, en hoe vele — en wel niet van de slechtste — die in het leger nog uitstekende diensten zouden kunnen bewijzen, nu jaarlijks onze gelederen verlaten, omdat zij liever een vast inkomen hebben — moge het ook karig zijn — dan in het vooruitzicht te leven, dat zij later, ongeschikt voor alles, worden weggezonden met een pensioen, dat hen zelfs niet altijd voor broodsgebrek behoedt.

Om de onmisbaarheid van vrijwilligers voor ons land te be-
toogen, wijst men dikwijls op het leger in Indië, dat deze noodzakelijk behoeft; doch ook in die behoefte vermeen ik, dat ons systeem ruimschoots zal voorzien. Velen toch, die nu bij het leger hier te lande als vrijwilliger in dienst treden, en dus van het soldaat zijn een *métier* maken, zullen *dan* wel genoodzaakt wezen, naar Indië te gaan. Ook onder de tegenwoordige plaatsvervangers vindt men menschen, geschikt voor het koloniale leger, terwijl tevens het denkbeeld, dat men *toch* moet dienen, menigeen zal doen besluiten, om voor eenige jaren bij het Indische leger te teekenen. Dat wij, om onze bezittingen in tijden van nood te kunnen ondersteunen, afzonderlijke korpsen vrijwilligers noodig hebben, dit is een denkbeeld, waarmede ik mij niet kan vereenigen. Mocht ik echter in deze zaak, waaromtrent ik mij geenszins bevoegd acht een beslissend oordeel uit te spreken, dwalen; mocht voor ons het bezit van zulke korpsen, met het oog op Indië, eene noodzakelijkheid zijn; dan geloof ik, dat aan dien eisch even goed als nu zal kunnen worden voldaan. Die afwijking van het door mij behandelde systeem komt mij, met het oog op den bijzonderen toestand waarin wij verkeerden, als alleszins geoorloofd voor.

Bezuiniging zou ook gelegen zijn in het localiseeren der militie, en wel eene bezuiniging niet alleen voor den Staat maar ook voor het personeel van het leger; de garnizoensveranderingen — gelukkig in de laatste jaren reeds veel minder menigvuldig geworden — zouden alsdan ophouden of althans tot een minimum beperkt zijn. 't Spreekt wel van zelf, dat *hier* deze localiseering slechts in zooverre kan toegepast worden, als dit principe in overeenstem-

ming te brengen is met de inrichting onzer verdediging, doch ook *dan* nog stel ik mij daarvan groote voordeelen voor.

Niet in *alle* opzichten — 't is waar — kan het stelsel den toets der grootst mogelijke zuinigheid doorstaan. 't Is niet onverschillig, *welke* krachten gedurende een zekeren tijd aan den productieven arbeid onttrokken worden. De een kan beter gemist worden in het groote huishouden van den Staat dan de ander. Wanneer nu plaatsvervanging en nommerverwisseling vervallen, dan moet iedereen, dien het lot daarvoor aanwijst en die geen voldoende reden tot vrijstelling kan aangeven, dienen. Doch is het billijk dat in een land als het onze, waar allen gelijke rechten hebben, en dus ook de verplichtingen dezelfde moeten zijn; — waar een ieder volgens zijn vermogen in de belastingen moet deelen; — is het billijk, ik vraag het U, dat in *dit* land juist ten opzichte van den edelsten plicht eene uitzondering gemaakt wordt? Is het billijk, dat, waar het de zwaarste belasting betreft — die van niet zijn geld, maar zijne gezondheid en des noods zijn leven voor het heil van den Staat op te offeren, — dat juist *hier* een voorrecht wordt toegekend aan de rijken en machtigen? Is het billijk, dat juist *deze* belasting uitsluitend door de behoeftige klasse gedragen wordt? Ik geloof M. H., dat ik de beantwoording dier vraag gerust aan U zelve kan overlaten.

Het stelsel van plaatsvervanging wordt dan ook tegenwoordig algemeen afgekeurd en terecht; want een leger kan in deze dagen *onmogelijk* aan zijn doel beantwoorden, wanneer het niet *die* onderriete, denkende elementen in zich bevat, welke door die instelling juist er uit verwijderd worden gehouden. Ik wijs hier nog eens op Cochut's gezegde: „Geen duurder leger dan datgene, wat onvoldoende is voor de verdediging.” Waaraan — ik heb het reeds gezegd — zijn de aanhoudende overwinningen der Duitschers in den tegenwoordigen krijg toe te schrijven? Niet aan de materiele overmacht, want — wat ook de Franschen beweren mogen — zij hebben deze niet altijd gehad, terwijl de Franschen in den beginne *steeds* door de natuur sterke, en door de kunst bijna onneembaar gemaakte positiën hadden ingenomen; getuige de *Spicher Höhen*, de *Gaisberg* en *St. Privat*. Neen! de Duitschers hebben hunne overwinningen te danken aan hun moreel, ik zou het kunnen noemen intellectuel, overwicht, dat bij de tegenwoordige

wijze van oorlogvoeren een hoofdfactor uitmaakt in het kansspel der veldslagen.

't Is waar, het staat wel niet gelijk, of men een handwerker, een landman gedurende een zekeren tijd aan zijne werkzaamheden, die steeds dezelfde blijven, onttrekt, dan wel jonge lieden, die nog theoretische kennis moeten opdoen, of zich aan de studie wijden. Eerstgenoemden keeren, na volbrachten diensttijd, tot hun bedrijf terug, dat zij onmiddellijk weer kunnen opvatten. Voor de laatsten echter zou een aanzienlijk nadeel uit deze stoornis in hunne opleiding kunnen voortspruiten. Doch daarom is het juist dubbel billijk, om aan hen ook een voorrecht toe te kennen, door hun het dragen van den last zooveel mogelijk gemakkelijk te maken. Zij behoeven niet zoo lang onder de wapens te zijn, want hunne meerdere ontwikkeling zal hun spoediger de vereischte geoefendheid doen verkrijgen. Er wordt hun vrijheid gelaten, om — binnen eene zekere ruimte — het tijdsbestek zelven te kiezen, naarmate dit het meest met hunne belangen strookt. Daarentegen bewijzen zij ook aan den Staat meerdere diensten, hetzij doordat zij als denkende elementen in het leger plaats nemen, hetzij later als officieren bij de landweer.

En dan zijn er toch ook groote voordeelen aan ditzelfde stelsel verbonden: aan meerdere kunde worden voorrechten toegekend, en daardoor wordt de algemeene ontwikkeling bevorderd. In Pruisen zijn de gymnasiën en *Realschulen* naar verhouding vijfmaal sterker bevolkt dan in ons land, en ontwijfelbaar heeft het systeem der *Einjährigen* hierop grooten invloed, zoo zelfs, dat men de eischen voor deze categorie aanhoudend kan verzwaren. En wij allen weten het, mag ook al door meerdere ontwikkeling het maatschappelijk kapitaal niet rechtstreeks gebaat worden, toch heeft zij indirect daarop een *grooten* invloed, en zal een volk, waar de algemeene ontwikkeling op hoogen trap staat — moge het ook al klein en zwak zijn — altijd eene eereplaats onder de natien innemen.

Nog in een ander opzicht zal de algemeene dienstplichtigheid een gunstigen invloed uitoefenen. Een leger, volgens dit beginsel samengesteld, is eene voortreffelijke school voor het volk. Moed, dapperheid en vaderlandsliefde, gehoorzaamheid en trouw, kameradschap en eensgezindheid zijn eigenschappen, die daardoor aangekweekt worden; ook de politieke geest der natie zal er door

ontwikkelen; belangstelling in het leger zal van zelf belangstelling in het overige organisme van het staatsbestuur opwekken. De jongelieden krijgen in de gelederen een geest van orde, van nauwgezette plichtsbetrachting, die hun in hunne beroepsvervolgling *zeer* zal te stade komen niet alleen, doch ook physiek worden zij ontwikkeld door bewegingen en oefeningen in de open lucht, waarvan zij anders, helaas! slechts te dikwijls door den aard hunner betrekking verstoken zijn. Het komende geslacht zal er krachtiger, zal er mannelijker door worden.

Moge ook sommigen het denkbeeld, dat hunne kinderen een deel van hun leven in de kazerne zullen moeten doorbrengen, minder aantrekkelijk voorkomen; in den afgeloopen zomer nog zijn zeker velen in de gelegenheid geweest, om te zien, dat de soldaat zoo slecht niet is, als hij dikwijls genoemd wordt. Onze soldaten zijn toch immers ook kinderen uit het volk, en kunnen niet meer op dezelfde lijn gesteld worden met de vroegere huurbenden. Maar indien zelfs de soldaat ook al op een lager moreel standpunt stond dan de klasse der bevolking, waaruit hij getrokken wordt — hoewel bij mij de overtuiging van het tegendeel bestaat — dan toch zal *juist* het brengen van andere elementen in het leger, die hun beschavenden invloed voorzeker zullen uitoefenen, in dezen toestand eene gunstige verandering te voorschijn roepen. Wij allen weten toch, hoe groot het moreel overwicht is, dat door beschaafden op hunne in dat opzicht minder bevoorrechte medemenschen wordt uitgeoefend, terwijl bovendien door het vervallen der klasse van beroepssoldaten, het grootste kwaad zeker wordt weggenomen. Het leger zal dan nationaal worden, en de afscheiding, welke nu nog tusschen burger en soldaat bestaat, en die helaas! dikwijls tot betreurenswaardige handelingen en oneenigheden leidt, zal verdwijnen.

Een bezwaar, dat ook dient besproken te worden, is, dat in tijd van oorlog geen onderscheid gemaakt wordt tusschen gehuwden en ongehuwden. Daardoor toch zal de Staat alsdan de zorg op zich moeten nemen voor vrouwen en kinderen, en later misschien voor weduwen en wezen. Moge het ook al voldoende zijn, om voor ons land den totalen dienstdtijd te stellen op 10 jaren, en het tijdperk van verplichten dienst dus loopen van het 20ste tot het 30ste jaar, dan toch zullen er reeds velen — althans van de landweer — gehuwd zijn. Daargelaten de onbillijkheid,

om alléén weer den ongehuwde den vijand tegenover te stellen, alsof niet de gehuwde nog veel grooter, nog veel dierbaarder belangen te verdedigen had; zoo zal toch de landweer geheel en al de plaats onzer tegenwoordige schutterij innemen, en het verkeerde van het verdeelen in klassen is ook voor *die* instelling door bevoegde mannen reeds betoogd. Indien ook in de ure des gevaars, wanneer wij door een overmachtigen vijand worden ter neergeworpen, de Staat tot eene laatste groote krachtsinspanning zijne weerbare mannen oproept, zouden dan de gehuwde Nederlanders achterblijven? Zouden dan hunne vrouwen, die toch ook een vaderlandslievend hart in den boezem dragen — hiervan vinden wij de bewijzen in onze geschiedenis — dit wenschen? Zouden zij niet de eersten zijn, om hare broeders, hare echtgenooten, hare kinderen tot vervulling aan dien heiligsten aller plichten aan te sporen? En zouden deze mannen, *misschien* ongeoesend, doch *zeker* slecht georganiseerd, dan niet onder *veel* ongunstiger omstandigheden te velde trekken, dan wanneer zij behoorlijk geëncadreerd en aangevoerd waren?

Het landweerstelsel is *nitsluitend* gegrondvest op verdediging, en juist *daarom* heeft Napoleon III ingezien, dat het voor Frankrijk ongeschikt was. Hoe vreemd het sommigen ook klinken moge, de gehuwde Duitscher, die nog onlangs met kalme berusting en mannelijken moed afscheid nam van vrouw en kind, en naar het verre Frankrijk trok, waar de dood of verminking hem misschien wachtte, deed dit *alleen*, omdat hij te recht of ten onrechte de overtuiging had, dat dit noodzakelijk was voor latere rust en langdurigen vrede. Moge het de hoofden van een' staat ook al tijdelijk gelukken, de natie in dit opzicht te misleiden — geloof mij, op den duur is het niet *mogelijk* met een leger, op deze wijze samengesteld, eene veroverende staatkunde te volgen, en het denkbeeld, dat men wel eens hoort verkondigen, als zoude dit stelsel bij uitstek geschikt zijn voor eene aanvallende politiek, is, althans met het oog op onze staatsinstellingen, zeker wel een van de grootste sophismen, die ooit geopperd zijn.

Emile de Laveleye zegt daaromtrent: „in Pruisen zal de oorlog, wanneer hij niet gevoerd wordt ter verdediging van den vaderlandschen bodem, *nooit* populair zijn, omdat iedereen er door lijdt, en de soldaat, die in de gelederen staat, van den dienst geen bedrijf, geen carrière maakt. Zelfs na de verbazende resul-

taten van den zomer van 1866 zeide men mij: „Wij houden niet van den oorlog; zie hoe onze steden in rouw zijn.” En werkelijk, te Berlijn, te Aken, te Maagdeburg gaf het rouwfloers getuigenis van de smartelijke gevolgen, zelfs van *gewonnen* veldslagen.

De verliezen, welke een gevolg zijn van stilstand van handel en industrie, doen een niet noodzakelijken krijg verafschuwen, en dit is een groote waarborg voor den vrede!”

Ook mij zelve is door officieren der landweer na 1866 verzekerd, dat hunne troepen voornamelijk zich zoo uitmuntend van hunnen plicht gekwetten hadden, omdat zij vast overtuigd waren, dat hoe beter zij zich hielden, de *taak* des te eer volbracht zou zijn, en zij dus ook des te spoediger zouden huiswaarts keeren.

De heer De Roo van Alderwereldt beweerde in 1867, dat algemeene dienstplichtigheid voor een klein land eene onmogelijkheid is, omdat men, ten gevolge van het voortdurend toenemen der bevolking, wanneer alle mannen van een zekeren leeftijd soldaat moeten worden, *of* een te groot leger zal krijgen, *of* het aantal lichtingen steeds zal moeten verminderen, zoodat men eindelijk tot een leger komt, bestaande uit slechts twee lichtingen. Dit nu zal de mogelijkheid doen bestaan, dat bij het uitbreken van den oorlog de laatste lichting nog niet geoefend is, en men zich dus op *eene* lichting moet verlaten. Het bezwaar, 't is waar, is geldig, doch mijns inziens slechts in theorie. Immers ook in Pruisen werden vroeger door loting de boven het vereischte getal gnanden voorloopig vrijgesteld, en dat deze in geval van noodzakelijkheid *eerst* geoefend en *daarna* gebruikt worden, om de door verliezen verzwakte afdeelingen aan te vullen, hiertegen zal toch wel niets zijn in te brengen. Dit namelijk is een zaak, waarop bij de berekeningen, die men maakt omtrent de vereischte sterkte van ons leger, te weinig acht geslagen wordt. Men zegt: „Wij hebben voor onze verdediging noodig een staand leger van zooveel duizend man benevens eene zekere hoeveelheid schutterij. Vijf lichtingen militie geven — wanneer men een zeker percent afrekenet voor versterf — het vereischte getal, en *dus* zijn wij in het bezit van het noodige aantal soldaten.” In vredetijd nu, *ja!* dan is dit waar, doch in tijd van oorlog, wanneer wij de gevorderde legersterkte *juist* hebben moeten, zal zij er dan zijn? Zullen er niet reeds tal van soldaten door verandering van levenswijze, door zwaardere

diensten, marschen, bivouacs, door ligging in vochtige kascmaten de gelederen verlaten hebben, ook zelfs *voor* dat men nog met den vijand in aanraking geweest is? En moeten latere verliezen ook niet aangevuld worden? Waarlijk, onze *dépôts* zullen moeite hebben, om in alles behoorlijk te voorzien. En vinden wij dan in deze voorloopig vrijgestelden niet *juist*, hetgeen wij *nu* missen, namelijk de noodige stof tot latere aanvulling?

De bevolking — en dus ook het aantal mannen van een bepaalden leeftijd — neemt steeds toe, en wanneer de vrijstellingen ten gevolge van een te groot getal dienstplichtigen te menigvuldig werden, zou het beginsel van het stelsel — oefening van het geheele volk in den wapenhandel — verloren gaan. Doch ook hiervoor bestaat in de eerste tijden nog weinig kans. Het aantal ingeschrevenen voor de militie bedroeg in:

1864	ongeveer	33 000
1865	„	32 000
1866	„	28 500
1867	„	27 000
1868	„	30 000
1869	„	33 000

met die toename gaat het dus niet zoo bijzonder snel.

In Pruisen werden gemiddeld 53 % der dienstplichtigen vrijgesteld van den actieven dienst wegens gebrek aan de noodige lengte, krachten en gezondheid of wegens bijzondere omstandigheden. Nemen wij voor ons ditzelfde cijfer, dan zal ons jaarlijksch contingent op dit oogenblik slechts uit 15 500 voor den dienst geschikte twintigjarigen bestaan (1).

Aangezien nu algemeen uitbreiding van militie noodzakelijk geacht wordt, en ook door loting vrijstelling kan plaats hebben, zal men met de algemeene dienstplichtigheid wel voor jaren kunnen volstaan, en wie weet, in hoeverre dan reeds andere toestanden ook andere instellingen doelmatig of noodzakelijk zullen gemaakt hebben.

Bovendien zijn er vele betrekkingen, waarmede men een slechts

(1) Voor den N. D. Bond beloopt het aantal vrijstellingen ruim 60 % en zouden wij volgens dien maatstaf slechts ongeveer 13 000 geschikte miliciens 's jaars kunnen stellen.

zeer korten oefeningstijd zou kunnen verbinden, met de verplichting, om den Staat in tijd van oorlog buiten de gelederen in die betrekking te dienen, b. v. geneesheeren, ingenieurs, ambtenaars bij de spoorwegen, telegraphie, posten enz., en vele handwerkslieden, waarvan men alsdan uitstekende diensten kan genieten; terwijl men *zeer* vrijgevig kan zijn met verloven voor onbepaalden tijd aan hen, die bewijzen, dat zij de noodige geoefendheid bezitten.

Het verschil tusschen het gedeelte, dat van hen, die jaarlijks dienstplichtig zijn, in Noord-Duitschland en in ons land tot soldaat bestemd wordt, is niet zoo groot, als men zich dit wel zou voorstellen. In eerstgenoemd rijk bedraagt het aantal dienstplichtigen ruim 260 000 man en is het contingent ongeveer 100 000 man; bij ons zijn deze getallen 88 000 en 11 000, dus 1 : 2,6 en 1 : 3. Werd ons contingent tot 14 000 man verhoogd, dan zou de vergelijking reeds ten onzen nadeele uitvallen.

Ook de wijze, waarop de recruten verkregen worden, verdient onze aandacht. Hier te lande worden deze, even als in Frankrijk, slechts uit ééne klasse van leeftijd genomen. Wie hiervan de noodige lengte mist en wegens ziekte of gebreken vrijstelling erlangt, is definitief vrij. Niet zoo in Pruisen, waar — zooals wij gezien hebben — van de twintigjarigen slechts een klein gedeelte (gem. 24 %) dadelijk ingedeeld wordt. Evenveel (gem. 23 %) worden uit oudere klassen getrokken. Dit geeft een dubbel voordeel. Vooreerst vinden zij, die zich eerst later ontwikkelen, of tijdelijk door ziekte of lichaamszwakte ongeschikt, echter later bruikbaar worden, nu toch hunne plaatsen in de gelederen, en is de Pruisische wijze van recruteering dus het middel, om het geheele bruikbare gedeelte der dienstplichtigen, zoo noodig, onder de wapens te brengen. Ten andere behoeft men daarbij ook niet karig te zijn met vrijstellingen, daar deze toch meestal slechts tijdelijk zijn; het Pruisische leger heeft dus niet die ziekelijke of zwakke manschappen, die bij ons de hospitalen grootendeels bevolken en *zeker* den Staat *meer* kosten, dan zij nut aanbrengen. Verder heeft men bij deze wijze van legeraanvulling ook niet te vreezen, dat jonge soldaten door inspanning, hunne krachten te boven gaande, al spoedig bezwijken, of 't zij tijdelijk, 't zij voor altijd ongeschikt worden voor de betrekking, die zij in de maatschappij bekleedden.

En Staat en leger zijn dus hierdoor gebaat. Terwijl wij uit slechts ééne klasse van leeftijd ruim 52 % als bruikbaar nemen, heeft Pruisen van verschillende klassen slechts 47 % bruikbaren. Daarentegen *kan* genoemd land in geval van noodzakelijkheid van zijne dienstplichtigen stellen tot 0,48 % der bevolking, wij slechts tot 0,456 %.

„De algemeene dienstplichtigheid is hier te lande niet *nationaal*,” wordt ons nog voorgeworpen, en 't is waar, zelfs op *dit* oogenblik, geloof ik, dat zij zoowel bij het volk als in 's lands vertegenwoordiging hevigen tegenstand zou ontmoeten; doch ik wil hier een paar woorden van den heer dr. Bosscha jun. tot de mijne maken, die hier op eene vroegere vergadering gesproken werden: „De vraag is *alleen* of de zaak *goed* is; is ze dan niet nationaal, dan behoort ze nationaal te worden!” En hiertoe iets te kunnen bijdragen, dit is juist mijn doel, dat ik te meer hoop te bereiken, omdat — naar mijne meening — tot nu toe velen slechts zulke verklaarde tegenstanders zijn van dit stelsel, omdat zij niet bekend zijn met de bijzonderheden er van, of omtrent deze een minder juist denkbeeld hebben.

Wat is — ten slotte — de vreeselijkste ramp, die ons zou kunnen treffen? Natuurlijk een vijandelijke aanval! En wanneer zullen wij dien minder te duchten hebben; wanneer wij — zooals *nu* — slechts *zeer* onvoldoende voor onze verdediging zorgen, of wanneer wij door onze geheele houding en door daden toonen, dat wij alles veil hebben voor het behoud onzer onafhankelijkheid, en dus ook *die* onafhankelijkheid ten volle blijken waardig te zijn?

Zal niet een nabuur, hoe machtig ook, zich tweemaal bedenken, *eer* hij ons aanvalt, wanneer hij weet, dat hij in iederen burger ook een soldaat vindt, vast besloten, om voor zijne vrijheid het leven te laten? En hoeveel schatten en offers kost een oorlog — ook met den meest gunstigen afloop — niet; een oorlog, die misschien met een weinig meer geld, voor de strijdkrachten besteed, had kunnen vermeden worden? Daarom, mochten ook nog enkelen op economische gronden zich *tegen* algemeen dienstplicht verklaren, wanneer het op legerinrichting aankomt — 't is reeds vroeger te dezer plaatse gezegd — dient *eerst* de staatsman, *daarna* de staathuishoudkundige gehoord te worden. De laatste weet misschien *zéér* nauwkeurig de nadeelen eener anders doel-

matige organisatie aan te wijzen voor het maatschappelijke kapitaal; doch de onverbiddelijke logica der feiten stoort zich niet aan deze fijne berekeningen, en vernietigt in één oogenblik *meer*, dan hij in tien- in twintigtallen van jaren weer zal kunnen opbouwen.

Dat het Pruisische stelsel in het belang van den burger is, blijkt in menig opzicht reeds duidelijk uit het voorsgaande.

Zelfs in vreedetijd biedt het voordeelen, groote voordeelen aan. Zoodra hij zijn tijd bij het staande leger heeft uitgediend, zal ook ieder burger er individueel door gebaat worden. Volgens de Grondwet toch kan de militie 5 jaren lang, jaarlijks gedurende 6 weken worden opgeroepen, om in den wapenhandel geoefend te worden, terwijl de Duitsche wet de reserve over het geheel slechts tot 2 oefeningen verplicht, die elk niet langer dan 8 weken duren. Mocht dit nu ook al geen zoo *bijzonder* voordeel zijn, daar onze reserve, helaas! slechts bij hooge uitzondering onder de wapens komt, en ook wel altijd meer oefening zal noodig hebben dan de Duitsche, omdat de tijd van eerste oefening zooveel korter is, dan toch zeker heeft de landweerman een groot voorrecht boven den schutter. De eerste — wij hebben het gezien — kan slechts tweemaal gedurende zijnen vijfjarigen dienst als zoodanig voor 8 à 14 dagen voor te houden oefeningen worden opgeroepen, en wordt dan ook door den staat onderhouden en betaald. Onze arme schutter echter moet, jaar in jaar uit, een gedeelte van zijn vrijen tijd missen, die hem meestal nog maar *zéér* karig is toegemeten, ontvangt er geene de minste schadeloosstelling voor, of, indien het nu ingediend wetsontwerp tot meerdere oefening van den eersten ban mocht worden aangenomen, toch slechts bij uitzondering. En wat nog het ergste is, deze oefeningen — maar al te dikwijls oogenblikken van angst voor vrouwen en moeders, daar zij veelvuldig leiden tot uitpattingen — hij vindt er geen baat bij, want zij zullen nimmer een soldaat van hem maken.

Wanneer wij nu eens een vijandelijken inval te keeren hebben, wie zal er dan het beste aan toe zijn? Hij, die slecht of onvoldoende geoefend moet plaats nemen in de rijen onzer schutterij,

welke niet behoorlijk georganiseerd en zonder samenhang is, of erger nog, die door eene volkswapening, waarvan velen droomen, genoodzaakt wordt tot verdediging van het land de wapens aan te gorden, op gevaar af, van door den vijand niet als soldaat erkend, en bij gevangenneming gefusilleerd te worden; of hij, die als oud soldaat in de gelederen plaats neemt, behoorlijk ingedeeld en aangevoerd, en *zoo* den vijand te gemoet treedt?

Ik herhaal het, eene volkswapening is in onzen tijd een droombeeld! 't Is eensdeels onmogelijk, om aan de daardoor opgekomen mannen ook slechts de hoogst noodzakelijke oefening te geven; anderdeels is het denkbeeld, dat de strijd alléén tusschen legers en niet tusschen volken gevoerd moet worden, eene stelling, die meer en meer openlijk verkondigd wordt. Al zijn wij nu ook een ander principe toegedaan, wat helpt dit ons, wanneer de vijand onze gewapende burgers als buiten het kriegsrecht staande beschouwt? Wij mogen dan protesteeren zooveel wij willen, *zij* zijn intusschen de slachtoffers! Laat ons dan liever zorgen, dat het geheele volk tot het leger behoort, en de wet slechts te bepalen hebbe, wie tot verdediging van het land moet worden opgeroepen. Elkeen, die geroepen wordt, zal dan niet aarzelen om op te komen, omdat bij de noodzakelijkheid hiervan zal beseffen, en in *ieder* opgekome ne vindt de Staat een geoefend soldaat.

De nationale weerplicht moet voor het volk zijn een eereplicht, en daarom mag *niemand* er van uitgesloten worden; alleen aan hen, die een onteerend vonnis ten hunnen laste hebben, wordt het recht ontzegd, om zich tot verdediging van het Vaderland in den wapenhandel te bekwamen. Rij een regeeringssysteem als het onze, waar de Vorst voor het volk, en niet meer het volk voor den Vorst bestaat en werkt, behoeft men ook nimmer te vreezen, dat — al ware het ook maar tijdelijk — van zulk een leger zou worden gebruik gemaakt ten bate van persoonlijken roem of persoonlijke inzichten. *En* Vorst en Volksvertegenwoordiging zouden te diep doordrongen zijn van de verantwoordelijkheid, die op *hem* rust, welke van dit, uit de edelste krachten der natie bestaande, leger mocht misbruik maken, dan dat een oorlog anders dan in de hoogste noodzakelijkheid, bij gewelddadigen aanval, zou kunnen plaats grijpen.

Dat de mannen van Nederland den wil hebben, om voor hun

land de wapenen op te vatten wanneer het noodzakelijk is, dit blijkt uit de oprichting der verschillende weerbaarheidsvereenigingen in de laatste jaren en uit de groote deelneming, welke deze bijna algemeen gevonden hebben. Zonder mij hier te willen inlaten met eene beschouwing over de wijze, waarop die korpsen bij eventueelen oorlog zouden kunnen gebruikt worden, wijs ik slechts op het feit; doch wil hier bijvoegen, dat ook bij invoering van algemeenen dienstplicht, het bestaan dezer vereenigingen, waar men zich in den wapenhandel en voornamelijk ook in het schieten oefent, zoowel voor den Staat als voor den burger zeer wenschelijk blijft. Immers het is duidelijk, dat het voor hem, die als soldaat wordt ingedeeld, een groot voorrecht zal zijn, wanneer hij reeds van te voren zich heeft bekend gemaakt met de behandeling van zijn wapen, en dus in een tijd, waarin zoveel zaken voor hem geheel nieuw zullen zijn, zich nu meer bepaald op andere deelen van het militaire vak kan gaan toeleegen. En van hoeveel belang is het niet in onze dagen, waar *schieten* nog niet zoo zeer, maar *bedaard* schieten, *juist* schieten een hoofzaak is, dat de soldaat, ook na volbrachten dienstdtijd, zich in deze zoo moeilijke zaak blijft oefenen. Door het vrijgevig toestaan van verloven aan of het eerder ontslaan van geoefenden, zullen deze vereenigingen zelfs nog in bloei toenemen; de gemeenten zullen schietbanen oprichten, en een ieder zal zich haasten, om zoo spoedig mogelijk aan zijne bestemming als landsverdediger te kunnen voldoen.

Zal het eindelijk niet ook voor den burger een groot voorrecht zijn, wanneer hij zijne zonen in de nabijheid kan houden, in plaats van hen nu dikwerf naar een ander deel des lands te zien vertrekken? Zal het voor hem geeue geruststelling zijn, wanneer hij weet, dat niet alleen *zijne* kinderen, neen! dat *allen*, onverschillig rijk of arm, in het leger moeten dienen, en dat dus ook wel voor dat leger zal gezorgd worden?

Door den heer Roorda van Eysinga is eens in deze vereeniging een *waar* woord gesproken: „De man uit het volk klaagt niet zoo zeer over *zwaarte* van druk als wel over *ongelijkheid* van druk. Hij zal zijn toestand niet vergelijken met dien van zijne medemenschen in *Pruisen*, *Rusland* en *Turkije*, doch *wel* zal hij zeggen: „„Ziehier een last, dien *ik* moet dragen, omdat ik arm

ben, en waarvan anderen zijn vrijgesteld *alleen*, omdat zij geld hebben!" En wij moeten bekennen, onrecht heeft hij niet. Laat daarom deze ongelijkheid ophouden, want zeker, ook *gij* door de fortuin begunstigden zult niet willen, dat een toestand als deze, een toestand van onrechtvaardigheid, bestendig blijve!

Bindelijk is de invoering der algemeene dienstplichtigheid in het belang van het leger. Ook dit vloeit reeds grootendeels voort uit het voorgaande gedeelte van mijn betoog; slechts in *enkele* beschouwingen wensch ik met U omtrent dit punt nog te treden.

Voor alles zal het leger er meer nationaal door worden; het zal niet meer beschouwd worden als een lid van het groote staatslichaam, dat bijna voortdurend in een toestand van algeheele nutteloosheid verkeert, doch *vele* en *groot*e eischen stelt voor zijn onderhoud. Wanneer iedereen zijne betrekkingen in dat leger heeft, zal men het doel er van beter gaan begrijpen; de belangstelling en zorg er voor zullen grooter worden; die stelselmatige bestrijding van alles, wat tot instandhouding er van gevraagd wordt, zal verdwijnen; men zal, even als voor de andere deelen van het staatsorganisme, gaarne gelden toestaan *daar*, waar zij doelmatig, waar zij noodzakelijk blijken te zijn, en dit is het *eenige* middel, om van het leger te maken, wat het zijn *moet*.

Ook het gehalte van het leger zal verbeteren; er komen niet alleen elementen in, die in onzen tijd onmisbaar zijn, het zal uit de kern der natie bestaan. Bij de tegenwoordige wijze van oorlogvoeren — ik heb er reeds herhaaldelijk op gewezen — moet *ieder* soldaat een denkend wezen en geen machine meer zijn, en 't is *juist* in den oorlog, *juist* in den slag, dat de leiding voor de aanvoerders *onmogelijk* wordt, wanneer zij zich niet ondersteund zien door hunne ondergeschikten, die individueel *begrijpen*, wat er van hen gevraagd wordt.

In het Fransche leger vond men allerwege de grootste onwetendheid. Laveleye zelfs getuigt hieromtrent in de *Fortnightly Review*: „Er heerscht *onwetendheid* bij de generaals, die *nooit*, noch de legerorganisatie, noch de taktiek, noch den vooruitgang der Pruisen hadden bestudeerd; *niets* geleerd hadden uit den veldtocht van 1866, en *niets* wisten van de eigenschappen der Pruisische

bevelhebbers; *onwetendheid* bij de officieren, die, gewoon tegen Arabieren te vechten, gedurig verrast, overvallen, verbijsterd werden in hun eigen land; *onwetendheid* bij de soldaten, die, in den Duitscher slechts een wilde ziende, dien zij met de kolven hunner geweren moesten verdrijven, alle zelfbeheersching verloren, zoodra zij stonden tegenover *mannen*, even dapper als zij zelve, meer bekend met het terrein dan hun eigen aanvoerders, en in staat een behendiger en verderfelijker gebruik te maken van een minder goed wapen."

In het Duitsche leger is ieder soldaat in staat, op de kaart te zien. Wij lezen, hoe de beroemde ulanen eene stad binnenrukken, zich naar den maire begeven, het telegraafbureau en het postkantoor weten te vinden, zonder dat zij de hulp der vijandelijke ingezetenen noodig hebben. Ik zal wel niet behoeven aan te toonen, hoezeer dit alles de waarde van een leger verhoogt.

De bekwame correspondent van de *Times*, dr. Russell, schreef nog onlangs: „De Duitscher loopt den Franschman overhoop. In hoofd, armen en beenen heeft hij getoond, den Franschman met al zijne furie in den oorlog meester te zijn. Hij heeft elke sterkte in Frankrijk genomen, en zal elke sterkte nemen, die tegenstand biedt; hij snijdt de gemeenschap af tusschen het Noorden en het Zuiden, tusschen het Oosten en het Westen. Deze logge, wijsgeerige krijger, die vechten kan als Mars, plannen maken als Ulysses, en loopen als Achilles, heeft in het spel des oorlogs alle troeven in de hand, en weet die op het juiste oogenblik uit te spelen. (Nieuwe Rotterdamsche Courant 18 Jan.)

En is het waar, wat een onzer bekende krijgskundige schrijvers zegt — en wij betwijfelen het geenszins — dat het in een leger als het onze, bestemd voor het voeren van een verdedigenden oorlog, *hoofdzaak* is, om goede officieren te hebben, welnu! geen stelsel is meer geschikt om ons deze te verschaffen. Immers, waardoor zal de ijver der officieren meer geprikkeld worden, waardoor zullen zij meer tot studie gedwongen worden, dan door te weten, dat zij het bevel moeten voeren over menschen, in stant om hen te beoordeelen, en dat het vertrouwen, dat ieder mindere noodzakelijk in zijn meerdere moet hebben, van dit oordeel zal afhankelijk zijn? In Pruisen bestond vroeger dikwerf zelfs een vijandige geest van vele officieren tegenover hunne

Einjährigen, die zij begrepen, dat zich wel volgens de eischen der krijgstucht aan hunne bevelen onderwierpen, doch daarom nog niet altijd overtuigd waren van de juistheid, van de waarde dezer bevelen. Toen deze zelfde officieren later bemerkten, dat de *Einjährigen* niet nalieten, om, wanneer zij eens tot het civiele leven teruggekeerd waren, ronduit hunne meening omtrent hen te zeggen; toen zelfs duidelijk bleek, dat oordeelvellingen van erkend bevoegde mannen dikwijls een niet te minachten invloed op latere bevorderingen uitoefenden; toen begonnen zij in te zien, dat hun voornaamste streven zijn moest, om, ten minste op militair gebied, steeds op de hoogte der wetenschap te wezen, en door hunne intellectuele meerderheid ook zelfs aan de meest ontwikkelden *dat* vertrouwen in te boezemen, zoo onmisbaar voor den soldaat. De verhouding werd dan ook voortdurend beter, de officieren schroomden de beoordeeling hunner ondergeschikten niet meer, en in het leger kwam dat onwankelbare vertrouwen op de aanvoerders, en, als noodzakelijk gevolg hiervan, dat stipt opvolgen der gegeven bevelen, waardoor het zich zoo gunstig boven alle andere onderscheidt.

Ik nader tot het einde mijner taak. Ik had mij voorgesteld, aan te toonen, dat het Pruisische systeem van legervorming in ons land is in te voeren, en dat dit zal zijn in het belang én van den Staat, én van den burger, én van het leger. Niet, dat ik de algemeene dienstplichtigheid wil aangenomen zien, *juist* op denzelfden voet zooals zij in Pruisen bestaat. Het komt niet bij mij op te vorderen, dat ook *hier* de soldaat drie achtereenvolgende jaren onder de wapenen blijft, evenmin als ik met het oog op den zoo korten eersten oefeningstijd zou willen eischen, dat *zij*, die door een examen of anderszins van hunne kunde doen blijken, bepaald *Einjährige* moeten worden; 't is wellicht mogelijk, dat men er *Halbjährige* van kan maken. Ook zou ik niet gaarne de wijze nagevolgd zien, waarop men in Pruisen het officierskorps voltallig houdt. Het grondbeginsel van het stelsel verandert immers daardoor niet, en het is mijne innige overtuiging, dat er voor ons land, ook met het oog op onze staatsinstellingen, geen beter bestaat, en dat de nadeelen, welke het voor Duitschland heeft, hier wel niet te vreezen zullen zijn.

Von Clausewitz, de groote strategicus van den lateren tijd, wiens grondregels door de Duitschers in den gelukkig nu geëindigden krijg zoo trouw en met zooveel succes zijn nagevolgd, stelt in zijn werk „Vom Kriege” als eerste en gewichtigste vereischte tot het bereiken van het doel van den oorlog, dat men *alle* ter beschikking staande krachten met de grootst mogelijke inspanning bijeenbrengt. „Iedere gematigdheid in dit opzicht,” zegt hij, „houdt ons verder van het doel verwijderd. Ware ook de goede uitslag op zich zelve tamelijk waarschijnlijk, zoo is het toch zeer onverstandig, niet met de grootste krachtsinspanning te werk te gaan, om van het resultaat *geheel zeker* te zijn; want zulk eene inspanning kan nooit nadeelige gevolgen hebben. Hoe ook het land er door moge gedrukt worden, dit is nog geen nadeel, want des te spoediger zal die druk ophouden.

„Van oneindig groote waarde is ook de moreele indruk, dien deze aanstalten maken; ieder is van den goeden uitslag overtuigd; dit is het beste middel, om geestdrift bij de natie op te wekken.”

Voor kleine mogendheden geeft hij den volgende regel: „Kleine staten kunnen in den tegenwoordigen tijd geen veroveringsoorlogen voeren. Voor den verdedigingskrijg kunnen ook zij over onmetelijk groote hulpmiddelen beschikken. Daarom houd ik mij vast overtuigd, dat wie al zijne krachten inspant, om met altijd nieuwe massa's op te treden, wie alle te bedenken voorbereidingsmaatregelen neemt, wie zijne krachten op het voornaamste punt vereenigd houdt, en wie aldus toegerust met vastberadenheid, met energie een groot doel vervolgt, alles gedaan heeft, wat in het groot gedaan kan worden voor de strategische leiding van den oorlog, en wanneer hij daarbij niet geheel ongelukkig is in het gevecht, zal hij onvermijdelijk in dezelfde mate overwinnend zijn, als zijn tegenstander in krachtsinspanning en energie bij hem achterstaat.” (1)

(1) Der erste und wichtigste Grundsatz den man zur Erreichung jener Zwecke sich machen muss ist der: *alle* Kräfte die uns gegeben sind mit der höchsten Anstrengung aufzubieten. Jede Mässigung welche man hierin zeigt ist ein Zurückbleiben hinter dem Ziele. Wäre auch der Erfolg an sich ziemlich wahrscheinlich, so ist es doch höchst unweise nicht die höchste Anstrengung zu machen um seiner *ganz gewiss* zu werden; denn diese Anstrengung kann nie einen nachtheiligen Erfolg haben. Gesetzt das Land würde dadurch noch so sehr gedrückt,

Geen ander stelsel nu geeft ons de middelen aan de hand, om in het beslissende oogenblik alle ter beschikking staande krachten op de been te brengen.

Mochten ook enkelen, om persoonlijke redenen, niet gunstig gestemd zijn voor algemeenen dienstplicht, laten zij dan toch inzien, dat wij in de eerste plaats ons vaderland moeten beschermen, onze nationaliteit moeten kunnen handhaven.

Reeds in 1867 sprak een onzer volksvertegenwoordigers, de heer De Roo van Alderwereldt, wijzende op den oorlog van 1864 tegen Denemarken en de annexatie van Hannover benevens de overige Duitsche staten, deze gedenkwaardige woorden: „Wee het volk, dat blind blijft voor deze feiten, en dat daaruit niet de leering trekt, dat verbetering van zijn krijgswezen en verhooging van zijne weerbaarheid — hoe treurig het verschijnsel zijn moge — de hoogste eisch is van het oogenblik.” En zou in deze dagen die eisch minder dringend, minder noodzakelijk geworden zijn?

Het tegendeel is waar!

Daarom niet langer vastgehouden aan kleingeestige bedenkingen, aan verouderde begrippen en aan baatzuchtige inzichten, maar aangenomen of gevraagd wat goed, wat noodzakelijk blijkt te zijn, en tot devies gekozen de krachtige woorden van professor Quack, waarmede hij een zijner leadingartikels in de Nieuwe Rotterdamsche courant besluit: „Wij moeten daden toonen, om geen lot te ondergaan!”

so entsteht daraus kein Nachtheil, denn der Druck wird um so schneller aufhören,

Von unendlichem Werthe ist der moralische Eindruck den diese Anstalten machen; Jeder ist von dem Erfolge überzeugt: dies ist das beste Mittel die Nation plötzlich zu heben. (S. 241).

Kleine Staaten können in der jetzigen Zeit keine Eroberungskriege führen. Für den Vertheidigungskrieg aber sind die Mittel auch kleiner Staaten unendlich gross. Darum halte ich mich fest überzeugt dass wer alle seine Kräfte aufbietet um mit immer neuen Massen aufzutreten, wer alle ersinnlichen Mittel der Vorbereitung trifft, wer seine Kräfte auf dem Hauptpunkte zusammenhält, wer so ausgerüstet mit Determination und Energie einen grossen Zweck verfolgt, der hat Alles gethan was sich im Grossen für die strategische Leitung des Krieges thun lässt, und wenn er dabei nicht ganz unglücklich im Gefechte ist, so wird er unausbleiblich in dem Maasse siegreich sein als sein Gegner hinter dieser Anstrengung und Energie zurückbleibt (S. 242.)

De Voorzitter bedankt namens de Vergadering den heer Van Tuerenhout voor de moeite die hij zich gegeven heeft, met zulk eene bijzondere helderheid het behandelde onderwerp uit een te zetten en stelt voor, wegens het vergevorderde uur en het groote gewicht van de zaak, de discussie tot eene volgende vergadering uit te stellen. Dien overeenkomstig wordt besloten.

Niets meer aan de orde zijnde, sluit de Voorzitter de vergadering, nadat 2 nieuwe leden waren aangenomen.

Namens het bestuur,

De Secretaris,

W. HOOGENBOOM.